

Süreyya Yusuf'un "Bayram Saatçi" Adlı Hikâyesi Üzerine Metindilbilimsel Bir Çözümleme

A Textlinguistic Analysis on Süreyya Yusuf's Story Named "Bayram Saatçi"

AYDIN GÜLER*

Öz

Kosova'da önemli bir yazar ve Türkolog olmuş olan Süreyya Yusuf (1923-1977), yazdığı tiyatro eserleri ve çeşitli dergilerde yazdığı yazıların yanı sıra değerli hikâyeler de kaleme almıştır. Süreyya Yusuf'un yazdığı kısa hikâyelerden biri de Bayram Saatçi adlı hikâyesidir. Konusu günlük yaşamın içinde, bir esnaf olan Bayram Saatçi'nin esnaflığıyla, el emeğiyle zenginleşip dükkanının bulunduğu çarşıda sevilen bir esnafıktan kıskanılan bir esnafa dönüşmesidir. Bu çalışmada, Bayram Saatçi hikâyesi metindilbilimsel bir analiz kapsamında ele alınmıştır. Geleneksel metin incelemelerinden farklı olarak, metnin yüzeyinden hareketle derininde ortaya çıkan anlamsal yapılarla ulaşma metodunu içeren metindilbilim yirminci yüzyılda ortaya çıkmıştır. Metindilbilim bu perspektifle ele aldığı metni yapısal ve işlevsel özelliklerini yer aldıkları bağlam içerisinde değerlendirmektedir. Bu bilgidir hareketle, çalışmada öncelikle Süreyya Yusuf hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında metindilbilim ile ilgili bir kuramsal çerçeveye çizilmiş ve bu çalışmanın esas konusu olan hikâye analizine geçilmiştir. Bayram Saatçi adlı hikâye, hikâyenin bağlaşıklık ve derin yapısıyla ilgili bağdaşıklık unsurlarından yola çıkarak metinden verilen örneklerle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Süreyya Yusuf, metindilbilim, metin, Bayram Saatçi, bağlaşıklık, bağdaşıklık.

Abstract

Süreyya Yusuf (1923-1977), an important writer and Turkologist in Kosovo, wrote valuable short stories as well as his theatre works and articles in various magazines. One of the short stories written by Süreyya Yusuf is Bayram Saatçi. Its subject is the transformation of Bayram Saatçi, a tradesman in daily life, from a beloved tradesman to an envied tradesman in the bazaar where his shop is located, enriched by his craftsmanship and manual labour. In this study, the story Bayram Saatçi is analyzed within the scope of a textlinguistic analysis. Unlike traditional textual analyses, textlinguistics, which includes the method of reaching the semantic structures emerging from the surface of the text, emerged in the twentieth century. With this perspective, text linguistics evaluates the structural and functional features of the text within the context in which they take place. Based on this information, the study first provides information about Süreyya Yusuf. Then, a theoretical framework about textlinguistics was drawn and the main subject of this study, story analysis, was started. Based on the cohesion elements related to the cohesion and deep structure of the story named Bayram Saatçi, it was analysed with examples given from the text.

Keywords: Süreyya Yusuf, textlinguistics, text, Bayram Saatçi, cohesion, coherence.

* Arş. Gör. Dr. / Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Balıkesir/TÜRKİYE, aydinguler@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2530-8170

Gönderilme Tarihi | Date Applied: 26/06/2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 24/07/2024

Araştırma Makalesi | Research Article

Giriş

Süreyya Yusuf, Kuzey Makedonya'nın Köprülü kasabasında 1923 yılında doğmuştur. İlkokulu Köprülü'de okumuş, sonrasında ailesinin Üsküp'e taşınması üzerine eğitim hayatına Üsküp'te devam etmiştir (Kolcu, 1997). Burada Büyük Medrese'de eğitim almış olan Yusuf, 1939 yılında Yugoslavya Komünist Gençlik Birliği'ne katılıp buranın edebiyat faaliyetlerinde etkin bir rol oynamıştır.

Yusuf, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Belgrad'a giderek burada Belgrad Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde Şarkiyat Bölümü'nde eğitim almış ve 1951 yılında mezun olmuştur. Çeşitli öğretmenlik ve idarecilik görevlerinde bulunmuş, 1977 yılında Balıkesir Burhaniye'ye bağlı Ören Mahallesi'nde vefat etmiştir.

Süreyya Yusuf üniversiteden mezun olduktan sonra ilk görev yeri olan Priştine'deki Meto Bayraktar İlkokulu'nda müdürlük yapmıştır. Bu sıralarda Priştine Radyosu'nda Türkçe çocuk yayınları da hazırlamıştır (Kolcu, 2012, s. 875). Daha sonra Üsküp'te bulunan Üsküp Nikola Karev Öğretmen Okulu'nda Türk dili ve edebiyatı dersi verdikten sonra 1963 yılında Prizren Yüksek Pedagoji Okulu'nda Türk dili ve edebiyatı dersleri vermeye başlamış, 1973'ten sonra da mezunu olduğu Şarkiyat Bölümü'nde öğretim görevliliği yapmıştır. Yusuf, burada Türkoloji Bölümü'nün açılmasına çalışmıştır.

Süreyya Yusuf, Kosova'nın değerli bir Türkologudur. Nitekim *Prizren Türk Ağızlarının Özellikleri* adlı bir doktora tezi de yazmıştır (Kolcu, 2012, s. 875). Ayrıca, Krasniç'in işaret ettiği üzere zaman zaman sorumlu yazarlığını yaptığı ve kurucularından biri olduğu *Çevren* dergisinde dil üzerine on dört makalesi de bulunmaktadır (2006, s. 263-264). Buna ilaveten dil üzerine incelemelerini yayımladığı *Dil Çalışmaları* adlı eseri de kaydetmek gerekmektedir (İğci, 2010, s. 109).

Süreyya Yusuf, yukarıda belirtilen öğretmenlik, Türkologluk yönlerinin arasına eleştirmenlik, tiyatro yazarlığı ve hikâye yazarlıklarını da eklemiştir. Güçlütürk'ün anlatımıyla pek çok yazar ve şair üzerine tanıtım, inceleme ve eleştiri yazıları kaleme almıştır (2014, s. 54-82). Kosova'da Süreyya Yusuf adına hikâye yarışması düzenlenmesi de eleştirmenlik ve yazarlığının Kosova'da ne kadar önemsedığinin ve kabul gördüğünün bir kanıtı niteliğindedir.

Güven Kaya ise *Yugoslavya Türk Halkı Yazımına Gerçekçi Bir Bakış* adlı çalışmasında Naim Şaban, Nusret Dişo Ülkü, Nimetullah Hafız ve Hasan Mercan ile birlikte Süreyya Yusuf'u Kosova'daki Türk edebiyatının birinci kuşak yazarları arasında göstermektedir (1986, s. 37). *Yugoslavya Türk Şiiri Antolojisi* gibi dönem için önemli bir seçkiyi neşreden Süreyya Yusuf, hikâyelerini çoğunlukla gazete ve dergilerde yayımlamış, yaşarken -1974 yılında- *Ali Ağa* adıyla basımdan çıkan bu kitap yazım hataları nedeniyle

dağıtılamamış ancak Süreyya Yusuf'un ölümünden beş yıl sonra oğlu ve eşinin gazete ve dergilerdeki öyküleri derlemesiyle 1982 yılında *Öyküler* adıyla neşredilebilmiştir (Güçlütürk, 2014, s. 353).

1. Metin ve Metindilbilim

Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütününe metin denmektedir (Güncel Türkçe Sözlük, 2024). İnsanlar duygu, düşünce, bilgi ve gözlemlerini içeren aktarımlarını, iletişim teşebbüslerini sözlü veya yazılı yöntemlerle yerine getirmektedir. Bu bağlamda yazılı iletişimin taşıyıcısı ise metinlerdir.

Metin, genel tabiriyle anlamsal açıdan bütünlüğe sahip, kelimeler ve cümlelerden oluşan dil yapılarıdır (Çinici-Özbay, 2018, s. 485). V. Doğan Günay, metnin bildirişim değeri taşıyan, eyleme yönelik devingen bir bütün olduğunu belirterek bildirişim işlevi bulunmayan bir yazılı ve sözlü belgenin metin değeri taşımadığını ifade etmektedir (2013, s. 45). Emin Özdemir ise metnin yazılı boyutunu vurgulayarak metnin okumaya konu olan, anlatımsal bir bütünlüğü bulunan sözcelerin oluşturduğu somut bir varlık olduğuna değinmektedir (1983, s. 32). Ayata Şenöz ise metnin kültürel değişim süreci içinde bilginin kurgulandığı ve düzenlendiği dile dayalı biçimler olduğu kanaatinde (2005, s. 13).

Yukarıda işaret edildiği üzere metnin genel itibarıyla anlamsal açıdan belirli bir bütünlüğe, başka bir deyişle insicama sahip olması, bildirişim özelliklerini içermesi gibi özellikleri içerdiğini belirtmek mümkündür. Farklı olarak Günay, metinde salt yazılı olma şartı aramamış, sözlü ifadenin de metin özellikleri taşıyabileceğine değinmiştir.

Metin incelemesi ve eleştirisinde pek çok değişik yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemleri ve incelemeleri kabaca eser merkezli, sanatçı merkezli, toplum merkezli ve okur merkezli inceleme ve eleştiri olarak gruplamak mümkündür. Bu çalışmanın konusu ve yöntemi olan metindilbilimsel çözümleme de bu yöntemde öne çıkan Beaugrande ve Dressler gibi araştırmacılar bunu açıkça belirtmemekle birlikte metindilbilimsel incelemenin eser merkezli inceleme ve eleştiri içerisinde yer aldığı söylenebilir. Aşağıda ortaya konacak olan yaklaşım ve bakış açısı, metindilbilimsel çözümlemenin eser merkezli inceleme olduğunu gösterecektir.

Metindilbilimsel inceleme yapmadan önce metindilbilim hakkında bilgi vermek yerinde ve faydalı olacaktır. Metindilbilim, 1960'lı yıllarda gelişmeye başlamıştır. Temel ilkesi her türlü dilsel olguyu metin yapan ölçütü ve kuralları saptamaktır (Bölükbaş, 2010, s. 101). Oralış ve Özil, metindilbilimin yazınsal ürünlerin alımlanmasına/yorumlanmasına dair ipuçları sunduğunu ve yorumların metin örgüsü açısından sağlam temeller üzerine oturması imkânını

verdiğini işaret etmektedir (1992, s. 37). Ayata Şenöz de metindilbilim üzerine metinbilimin metinlerin içeriğinden çok, bizzat metnin oluşturulmasında etkili olan kuralları, metinlerin üretimi ve iletişimsel işleviyle ilgilendiği tespitinde bulunmuştur (2005, s. 38).

Metindilbilim, metnin inceleme işlevini yaparken metinde bulunması gereken yedi tane özelliğin yer alması gerektiğini ortaya koyar. Bu özellikler şunlardır: 1) Bağdaşıklık (cohesion), 2) Tutarlılık (coherence), 3) Amaçlılık (intentionality), 4) İkna edicilik-kabul edilebilirlik (acceptibility), 5) Bilgilendiricilik (informativity), 6) Durumsallık (situationality), 7) Metinlerarasılık (intertextuality) (Gökçe, 2014, s. 727). Metindilbilimin bu ilkelerini ve kavramlarını uzun uzadıya açıklayan çok sayıda kaynak bulunmaktadır¹.

2. Bayram Saatçi Adlı Hikâyenin Metindilbilimsel İncelemesi

Bu çalışmada Süreyya Yusuf'un 1982 yılında yayımlanan *Öyküler* adlı kitabında yayımlanmış *Bayram Saatçi* başlıklı hikâye incelenecektir. Hikâyenin inceleme yöntemi, metindilbilimsel analiz olup hikâyenin dil yapısı metinsellik ölçütleriyle ele alınacaktır. Bu çalışma nitel bir çalışma olup betimsel araştırma yöntemiyle yapılandırılmıştır. Bu yöntemde belirlenen ölçütler aracılığıyla herhangi bir durum, problem veya olay tanımlanacak ve yorumlanacaktır.

Bayram Saatçi, yapısal olarak 1197 kelime, 141 cümle ve 48 paragraftan oluşmaktadır. Bu paragrafların 17'si metinlerdeki diyaloglardan meydana gelmiştir. Bu yönüyle bakıldığı zaman, her cümle yaklaşık 8 kelimeyle, her paragraf ise yaklaşık 25 kelimeyle yapılandırılmıştır. Bu istatistiklerden sonra Beaugrande ve Dressler'in ortaya koyduğu metindilbilim incelemeleri esasına göre *Bayram Saatçi* adlı hikâye bağdaşıklık ve bağdaşıklık başlıklarına göre ele alınacaktır. Şunu da ifade etmekte fayda vardır ki Beaugrande ve Dressler'in incelemesinde, *Bayram Saatçi*'de görülmeyen başlıklar ayrıca incelemede yer almayacaktır. Bu yüzden aşağıda verilen inceleme başlıklarının uygulanan metodunun tamamını yansıtmayacağını kaydetmekte fayda vardır.

2.1. Bayram Saatçi Adlı Hikâyenin Bağdaşıklık Görünümleri

2.1.1. Sözcüksel Bağdaşıklık

2.1.1.1. Yineleme

Metin, yukarıda işaret edildiği gibi 141 cümleden oluşmaktadır. Hikâye bağdaşıklık açısından ele alındığında bağdaşıklığın ilk kuralı olan sözcük

¹ Bu çalışmada temel amacın metindilbilimsel incelemenin metodolojisini açıklamak ve öğretmek olmaması nedeniyle metodolojiye dair ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Bu konuda yazılmış kaynakların bazılarında konuyla ilgili ayrıntılı bilgi bulunmaktadır. *Bk.* Beaugrande-Dressler, 1981; Torusdağ-İşimtekin, 2016; Gürgün, 2016; Aydın-Torusdağ, 2013.

yinelemesinin çeşitli kelimelerle yerine getirildiği görülmektedir. Nitekim “çalış-” eylemi farklı çekimlerle on dokuz kez; hikâyenin başkahramanı olan Bayram Saatçi, Bayram Aga, Usta Bayram gibi şekillerle metinde 25 kez, “saat/sahat” kelimeleri toplam 20 kez, “çarşı” on kez, “kişi/çişî” kelimeleri yedi kez, “dükkan/düçan” kelimesi altı kez, “esnaf” kelimesi beş, “zengin/zencin” kelimesi toplam olarak altı kez tekrar edilmiştir. Hikâyede görünen bu tekrarlar kurgudaki izleği de açıkça göstermektedir. Zira hikâyeye de çalışarak zenginleşen bir esnaf olan Bayram Saatçi hakkındadır.

2.1.1.2. Eşdizimleme

Metinde eşdizimsel örüntüleme yani aynı anlam alanında yer alan kelimelerle çeşitli tekrarlar yapıldığı görülmektedir. Zenginlik, çok para sahibi olma, mal sahibi olma, tarla satın alma, yanında çok sayıda kişi çalıştırma gibi sözcük ve sözcük grupları Bayram Saatçi'nin ekonomik durumu hakkında bilgi vermektedir. 14. cümlede Bayram Saatçi'nin kendisinin çalışarak esnaf ortamından ayrılması ile çok para ve mal sahibi olma hevesine kapılması anlatılır. 15. cümlede Bayram Saatçi'nin tarla almasından bahsedilir. 42. cümlede Bayram Saatçi'nin zenginlerin tarlalarını satın almaktan özel bir haz duyduğu ve bunun ömrünün tek amacını gerçekleştirmek olduğu ifade edilir. 97. cümlede Bayram Usta'nın dükkanında on kişinin çalıştığına işaret edilir ki bu diğer esnaf tarafından dükkânın fabrika gibi çalıştığı yakıştırmasına konu olur. Dükkânda on kişi çalışması ve Bayram Usta'nın vergisini on kişi çalıştırması üzerinden vermesi de zenginliğinin başka bir göstergesidir.

2.1.2. Dilbilgisel Bağdaşıklık/Küçük Yapı

2.1.2.1. Gönderim

Öncelikle söylemek gerekir ki incelenen bu metinde, metin dışı herhangi bir unsura gönderimde bulunulmamıştır. Ancak, metinde artgönderim ve öngönderime dair örnekler bulunmaktadır.

Artgönderim, metinde kullanımına göre metnin önceki bölümlerinde kullanılan bir sözcüğe farklı sözcük veya eklerle gönderimde bulunulmasıdır. Artgönderimler zamir, sıfat, zarf gibi kelimelerle yapılabildiği gibi ek gibi morfeplerle de yapılabilmektedir.

1., 2., 3., 4. ve 5. cümleler arasında aynı bir art gönderim ilişkisi açıkça görülmektedir. 1) *Babasından bir şey kalmamıştı Bayram Saatçi'ye.* 2) *Kendisi didinmiş, çalışmış, saatçi olmuştu.* 3) *Ürtülü Çarşı'da bir dükkan edininceye dek neler başından geçmemişti onun.* 4) *Hele çıraklık dönemi...* 5) *Hiçbir zaman kendi başına bir dükkan sahibi olacağına inanastı tutmuyordu.*

15., 17., 18., 19., 21. ve 22. cümlelerde de özne ortaklığı vasıtasıyla bir artgönderim ilişkisi kurulmuştur. 15) - *Duydun mi Çerim Ağa. **Bayram Saatçi Yusuf Beg'in Çingene Bağlığı üstündeçi tarlasını satan almış.*** 17) ***O** da oğullarıyla birlikte çalışıy.* 18) *Bizim cibi boşuna oturm~~ay~~. işten başını kaldırm~~ay~~.* 19) *Sahatçi o...* 21) *Elleri altın çesey...* 22) *Niçin **almasın**...*

37 ile 46. cümleler arasında özne ortaklığına dayanan bir artgönderim vardır. Yukarıdaki iki örnek grubu gibi bu örnekler de Bayram Saatçi'yi tanıtmak üzere metinde yer almıştır. 37) *Gerçekten de **Bayram Ağa** ailesi çevresine kapanmış, bütün çalışma ömrünü kardeşleri ile oğullarına bağışlamıştı.* 38) *Bunu da hep bilerek **yapıyordu**, çünkü varlanmasının anlamını bunda **bulmuştu**.* 39) ***Dolayında** bulunanlara emek verme isteği onun içinde bir güvenlik duygusu yaratıyor, iyi kazanç sağlayan işine daha fazla sarılmasına iteleyen bir neden oluyordu.* 40) *Bu yüzden durmadan **çalışıyor**, tuttuğu yoldan da sapmak **istemiyordu**.*

41) *Yoksulluk ve aşağılanma içinde geçen çocukluğunda kasabanın zenginlerine gıpta eder, onları kendinden üstün bir yaratık **sayardı**.* 42) *Şimdi de onların bahçelerini, tarlalarını satın almaktan özel bir haz **duyuyor**, ömrünün tek amacını gerçekleştirmiş **oluyordu**.* 43) *Kasabada parmakla gösterilen zenginlerden **olmuştu**.* 44) *Gene de dükkanından ayrılmak **istemez**, kahve nedir, oturmak nedir **bilmezdi**.*

45) *Kendisini salt çalışmaya verdiğiinden kimi gülünç haller de **edinmişti**.* 46) ***Kendi kendisine konuşur, mırıldanır, homurdanır**, tel gözlüğünü burnuna indirip, üzerinden dik dik bakarak cevaplarını kısıdan **keserdi**.*

65 ile 66. cümleler arasında oğullar ve çırağların artgönderim ilişkisi aracılığıyla aynı sığata sahip oldukları görölmektedir. 65) *Bayram Saatçi'nin etrafında çalışan **iki oğlu ile iki çırağı** ara sıra başlarını kaldırıp kimi bu taşlamalı konuşan çarşı adamlarının alaylı yüzlerine, kimi de ustanın çatınmış yüzüne bakarak, ne denli öfkeleniğini seziyorlardı.* 66) *Esnaf göreneklerine göre **küçüklerin** söze karışması yasak olmasaydı, ustalarını memnunlukla **savunacaklardı**.* Devamındaki 67. ve 69a cümlelerinde aynı artgönderim ilişkisi devam etmektedir. 67) *Dağıldıkları zaman, **aralarından biri** yüreklenerek: 69a) - Sen süs orda... **sana** çimse bişey sormadı,*

68a ve 72. cümlelerde Bayram Saatçi'yi meşgul eden kişilere dair bir artgönderim ilişkisi görölmektedir. 68a) - *Niçin be usta bu **belacılara** dayanısın* 72) *Oysa biraz geçmeden gene dükkanı önünde bir **başiboşlar** grubu beliriverdi*

Bayram Saatçi'ye iftira atan kişileri belirtmek için 90., 91., 92., 108., 109., 114., 115., 116. ve 117. cümleler arasında bir artgönderim ilişkisi kurulmuştur. 90) *Fakat onun bu onurlu davranışı, **çarşidakilerini** iyice sinirlendirmeye başlamıştı, yaptıkları türlü oyunların başarıya ulaşamadığını görünce, daha kötülerini de kurmaya koyulmuşlardı.* 91) *Akullarına, bir belediye memurunu,*

vergi memuru olarak dükkânına göndermek düşüverdi. 92) *Düşündükleri* gibi yaptılar da. 114) *Bu gelen memurun onlar tarafından gönderildiğini çabucak sezmiş, fakat sezdiğini belirtmek istememişti.* 115) **Belediye memurunu gönderenler** Bayram Saatçi'nin nasıl davrandığını anlayınca küplere bindiler. 116) *İlle de bu adamdan öçlerini alacaklardı.* 117) *Yapabilecekleri bir şey de kalmamıştı artık, önceden ona karşı duydukları saygı nedense kıskançlığa dönüşmüştü.*

126. ve 129. cümlelerde polislere dair artgönderim kişi ekleri ve zamir yoluyla yapılmıştır. 126) *İki gün sonra da üç polis Bayram Saatçi'nin dükkanını bastı.* 127) *Her köşeyi karma karış ettikten sonra, içeride bulunan hepsinin ceplerini üstlerini iyice yokladılar.* 128) *Bir şey bulamayınca da özür dileyip gittiler.* 129) **Onların** gitmesiyle Bayram Saatçi'nin de dükkânı kapaması bir oldu.

Görüldüğü gibi Bayram Saatçi hikâyesinde zamir, kişi eki, iyelik eki aracılığıyla metinde birçok artgönderim ilişkisi kurulmuştur. Öte yandan incelenen bu metinde bir öngönderim ilişkisine rastlanmamıştır.

Bunların yanı sıra “kendi” dönüşlülük zamiri ile metnin çeşitli yerlerinde gönderme ilişkileri görülmektedir. 1) *Babasından bir şey kalmamıştı Bayram Saatçi'ye.* 2) **Kendisi** didinmiş, çalışmış, saatçi olmuştu. 5) *Hiçbir zaman kendi başına bir dükkan sahibi olacağına inanası tutmuyordu.* 14) **Kendini** büsbütün çalışmaya verdiğiinden, yavaş yavaş esnaf ortamından ayrılmış, her şeyden çok para ve mal sahibi olma hevesine kapılmıştı. 41) *Yoksulluk ve aşağılanma içinde geçen çocukluğunda kasabanın zenginlerine gıpta eder, onları kendinden üstün bir yaratık sayardı.* 45) *Kendisini salt çalışmaya verdiğiinden kimi gülünç haller de edinmişti.* 46) **Kendi kendisine** konuşur, mırıldanır, homurdanır, tel gözlüğünü burnuna indirip, üzerinden dik dik bakarak cevaplarını kısıdan keserdi. 89) *Bunlar o an çok acı geliyor, içini zehirliyordu, fakat gene de parlayıp bir kavga çıkarmamak için kendini tutup idare etmeye çalışıyordu.* 95) *Usta Bayram önce şaşırdı, ama çabucak toparlanarak kendine geldi.*

Örneklerde de görüldüğü üzere “kendi” dönüşlülük zamiriyle yapılan bütün göndermeler Bayram Saatçi'yi işaret etmektedir.

2.1.2.2. Eksilti

Torusdağ ve İşimtekin'e göre eksilti, “Bir cümlede herhangi bir ögenin, bir anlam kaybına yol açmayacak şekilde düşürülmesi olarak ifade edilebilir.” (2016, s. 160) şeklinde ifade edilmiştir. Metinlerde eksilti kimi zaman cümle ögesi şeklinde, kimi zaman da iyelik ilişkilerine atıfta bulunan isim tamlamalarında tamlayan unsurunun tasarruf edilmesiyle meydana gelmiştir. Eksilti, Süreyya Yusuf'un bu hikâyesinde fazlaca yerde görüldüğü ve bütün

örneklerin metne çok fazla yer vermek anlamına gelebileceği için eksilti örneklerinin yalnızca bir kısmına yer verilecektir.

Tamlayan ögesinin tasarrufundan kaynaklanan eksiltelerin bazıları şu örneklerde görülebilir: 1) (**Bayram Saatçi'nin**) *Babasından bir şey kalmamıştı Bayram Saatçi'ye.* 2) (**Onun**) *Kendisi didinmiş, çalışmış, saatçi olmuştu.* 5) (**Onun**) *Hiçbir zaman kendi başına bir dükkan sahibi olacağına inanması tutmuyordu.* 67b) *diye (kendisinin) ustasına acıyarak dediyse de:*

Metindeki tamlayan ögesinin tasarrufundan başka cümlelerin çeşitli öğelerinin bulunmayışı da eksiltiyi meydana getirmiştir. 3) *Ürtülü Çarşı'da bir dükkan edininceye dek neler başından geçmemişti onun.* 4) *Hele çıraklık dönemi...* (Bu alıntıda 3. cümlede çekilen zorluklara değinilmiş, 4. cümlede bu zorluklar 3. cümle kanalıyla işaret edilmiştir.) 8) - *Bayram Ağa, Açık Beg oğlunu evlendiry, seni da bu akşam düğüne davet edey.* (Sıralı cümle özelliği gösteren bu cümlelerin virgül öncesi ve virgül sonrasındaki iki cümlesinde özne olan Açık Bey ortak kullanımdadır. Dolayısıyla Açık Bey, sıralı cümlelerin ikinci kısmında tasarruf edilmiştir.) 70) *Ertesi gün Bayram Saatçi dükkâna daha kızgın gelmişti.* 71) *Fakat çarşı usullerine göre bugün rahat bırakılacağına inanarak birdenbire biriken işlerine sarılmıştı.* (70. cümlelerin öznesi olan Bayram Saatçi, 71. cümlelerin de öznesi konumundadır.)

Görüldüğü üzere eksilti, kimi zaman isim tamlamasında tamlayan ögesi üzerinden kimi zaman da cümle ögesinin tasarruf edilmesinden meydana gelmiştir. Özellikle cümle ögesinin tasarruf edilmesi sonucu oluşan eksilteli ifadeler, metinde bir çeşit artgönderim gibi algılanmalarına neden olmuştur.

2.1.2.3. Koşutluk

Koşutluk, bir sebep-sonuç ilişkisi kapsamında bir yapıyı onun içini yeni öğelerle doldurmayı anlatan bir kavramdır. Metinde koşutluğun en açık örneği 41 ve 42. cümlelerde görülmektedir. 41) *Yoksulluk ve aşığılanma içinde geçen çocukluğunda kasabanın zenginlerine gıpta eder, onları kendinden üstün bir yaratık sayardı.* 42) *Şimdi de onların bahçelerini, tarlalarını satın almaktan özel bir haz duyuyor, ömrünün tek amacını gerçekleştirmiş oluyordu.* Bu cümlelerde Bayram Usta zenginlere kendisinden üstün varlıklar olarak bakarken çalışarak zengin olmuş, bu şekilde o da üstün bir hâl almıştır. Kendisinin üstün bir hâl alması önceden zengin olarak gördüğü kişileri ise sıradanlaştırmıştır. Bu ifadelerde Bayram Saatçi'nin hayatının tek amacının para ve mal sahibi olmak değil, onun yerine zenginler gibi üstün biri olma isteği ve önceden üstün gördüğü zenginlerin sıradanlaştığını görmek olarak göze çarpmaktadır.

2.1.2.4. Zaman ve Görünüş

Süreyya Yusuf'un Bayram Saatçi adlı hikâyesinde açık veya sezdirilen bir zaman kavramı görülmemektedir. Havanın sıcaklığı ya da soğukluğuna dair bilginin bulunmayışı mevsim bilgisine, belirgin bir olaya yer verilmemesi de hikâyenin geçtiği zaman dilimine dair ipucu vermemektedir. Metinde yalnızca bir pazar günü Bayram Saatçi'nin kasabadan ayrıldığına yer verilmiştir.

Hikâyede görülen zaman çekimi ise oldukça dikkat çekicidir. Birleşik zaman çekimleri göz ardı edildiğinde şimdiki zaman çekimi 38 cümlede, görülen geçmiş zaman çekimi 26 cümlede, duyulan geçmiş zaman çekimi 23 cümlede görülmekte; ek eylemle kurulan 21 adet isim cümlesi bulunmaktadır.

Süreyya Yusuf'un incelenen bu öyküde belirli bir zaman çekimine ağırlık vermemesi ve çeşitli zaman çekimlerini art arda kullanması metnin monotonluğa düşmesini engellemiştir. Özellikle 41. cümle ile başlayıp 44. cümle ile biten 11. paragrafta dört cümlede farklı zaman çekimleri yazar tarafından dikkatle tasarlandığı izlenimi vermektedir. 41) *Yoksulluk ve aşağılanma içinde geçen çocukluğunda kasabanın zenginlerine gıpta eder, onları kendinden üstün bir yaratık sayardı.* 42) *Şimdi de onların bahçelerini, tarlalarını satın almaktan özel bir haz duyuyor, ömrünün tek amacını gerçekleştirmiş oluyordu.* 43) *Kasabada parmakla gösterilen zenginlerden olmuştu.* 44) *Gene de dükkanından ayrılmak istemez, kahve nedir, oturmak nedir bilmezdi.*

2.1.2.5. Örtük Anlatımlar

Örtük anlatım açıkça belirtilmeyen fakat sezdirilen ve okur tarafından çözümlenip anlamlandırılan, okurun çıkarımı sonucu ortaya koyulan anlatımdır. Hikâyede belirgin olarak üç farklı örtük anlatım görülmektedir. Bunların ilki 11. cümle ile başlayıp 14. cümle ile biten 5. paragrafta görülmektedir.

"11) - *İnsanlar bu dünyaya eğlenmek için değil, çalışıp yaratmak için gelmiştir, diye sık sık derdi Bayram Saatçi konuşma arasında.* 12) *Vakitlerini boşa harcayanlardan ne denli tiksindiğini belirtmek için yüzünü buruşturmakla yanında çalışan oğullarını uyarmaya çalışırdı.* 13) *Bu kanısına da kesinlikle inanmıştı, çünkü ancak çalışma sayesinde kasabanın esnafına karışmış, kardeşlerini de selamete çıkarmıştı.* 14) *Kendini büsbütün çalışmaya verdiğiinden, yavaş yavaş esnaf ortamından ayrılmış, her şeyden çok para ve mal sahibi olma hevesine kapılmıştı.*" cümleleri Bayram Saatçi'nin tembelliğe karşı tepkisi ve insan hayatının ancak çalışarak kurtulacağına olan inancını içermektedir.

İkinci örtük anlatım, 41. cümle ile başlayıp 44. cümle ile biten paragrafta görülmektedir. "41) *Yoksulluk ve aşağılanma içinde geçen çocukluğunda kasabanın zenginlerine gıpta eder, onları kendinden üstün bir yaratık sayardı.*

42) *Şimdi de onların bahçelerini, tarlalarını satın almaktan özel bir haz duyuyor; ömrünün tek amacını gerçekleştirmiş oluyordu.* 43) *Kasabada parmakla gösterilen zenginlerden olmuştü.* 44) *Gene de dükkanından ayrılmak istemez, kahve nedir, oturmak nedir bilmezdi."* şeklinde kurulan bu paragraf, koşutluk maddesinde de işaret edildiği gibi zenginler gibi üstün olmayı istemeyi belirtmektedir. Ama aynı zamanda zenginlerin mallarını satın alması ve zenginleşmesine rağmen çok çalışmaya devam edip kısmen rahatlamayı reddetmesi Bayram Saatçi'nin zenginlerden aldığı bir çeşit intikama da delalet etmektedir.

Nihai olarak kaçakçılık iftirasıyla karşılaşan Bayram Saatçi'nin aklandıktan sonra önce dükkanını kapatıp bir daha açmaması ve sonrasında kasabadan ayrılması iftirallardan uzak durması yoluyla güvenlik ihtiyacına ve güvenlik duygusunun Bayram Saatçi'deki önemini içermektedir.

2.1.2.6. İşlevsel Cümle Yapısı

Torusdağ ve İşimtekin işlevsel cümle yapısından bahsederken "Bir tümceye işlev kazandırma yollarından biri de olağan söz diziminin dışına çıkılarak devrik tümce kullanılmasıdır." (Torusdağ-İşimtekin, 2016, s. 168) ifadelerine yer vermektedir. Bu bağlamda Süreyya Yusuf'un Bayram Saatçi adlı hikâyesinde 11 adet devrik cümle bulunmaktadır. Bu da yazarın devrik cümlelere çok fazla rağbet etmediğini göstermektedir. Yazar, anlatımdaki monotonluğu kırma işlevini ağırlıklı olarak zaman çekimlerini farklı kullanmakla ve isim cümleleriyle fiil cümlelerini sıklıkla değiştirerek yerine getirmiştir.

2.2. Bayram Saatçi Adlı Hikâyenin Bağdaşıklık Görünümleri

2.2.1. Başlık

Metinde en çok dikkat çeken ve pek çok okurun o metni okuyup okumamasını belirleyen bir unsur olan başlık, incelenen hikâyede merkeze başkarakteri koymuştur. Başkarakterin adından oluşan bu başlık hikâyenin ne olduğunu ve ne içereceğini ipucu şeklinde değil, doğrudan doğruya okura sunmuştur.

2.2.2. Konu

Hikâyede birbirini tamamlayan iki konu işlenmektedir. Bunların ilki, bir insanın çalışarak kendini var edebileceği ve zenginleşebileceği kanaatidir. İnsanın kurtuluşunun çalışmakta ve emekte olduğuna dair bu anlatım okura pek çok farklı yönlerden sezdirilmektedir. Bayram Usta'nın çiraklıktan sonra dükkan açması ve çarşıda "Bayram Ağa"lığa yükselişi bu çalışmanın sonucudur. Bayram Saatçi'nin zenginlerin mallarını ve tarlalarını alabilecek hâle gelmesi

asil zenginliğin doğuştan değil emeğin ve çalışmanın ürünü olduğu gerçeğini işaret etmektedir.

Hikâyede işlenen ikinci konu ise zenginleşerek sivrilen Bayram Saatçi'nin çevresinde önce çok sevilmesi ve saygı duyulması ancak sonrasında kıskanılan ve haset duyulan kişiye dönüşmesidir. Bu dönüşüm Bayram Saatçi'nin şahsında değil çalışkanlığıyla öne çıkarak zenginleşmesiyle gerçekleşmektedir. Süreç, lafa tutmakla başlayan kıskançlık sonrasında iftiraya ve nihayetinde suç isnat etmeye kadar gelmiştir. Dolayısıyla meyve veren ağaç adeta taşlanmış, sonucunda da Bayram Saatçi kasabayı terk etmiştir.

2.2.3. Anahtar Sözcükler

Metnin yapısında en yüksek frekansa sahip olan sözcükler tekrarlama ve pekiştirme işlevi de yüklenmelerinden dolayı anahtar sözcük özelliğini de yüklenir. Bu bilgiden hareketle hikâyenin anahtar kelimelerinin çalışmak, çarşı, kişi, saat, esnaf gibi sözcükler olduğu da hemen her okuyucunun gözüne çarpabilecek açıklıkta bir veridir.

2.2.4. İçerik Şeması

Metin çözümlemesinin temel unsurlarından biri metnin yapısını gösteren, metnin anlamsal organizasyonunu gösteren içerik şeması veya metin bölümlendirilmesidir. *Bayram Saatçi*'de bu bölümlendirme şu şekilde yapılabilir: Hikâyenin giriş bölümü Bayram Saatçi'nin ekonomik anlamda sıfır noktasından başladığını içeren 1-4. cümleleridir. Daha sonra Bayram Usta'nın çarşıda bir dükkân sahibi olması dönüştürücü öge olarak görünmektedir. Zira Bayram Usta çarşıda artık Bayram Ağa olarak adlandırılmaya başlanmış (5. cümle), kasabada herkesin tanıdığı; sünnetlere ve düğünlere davet edilen biri hâline gelmiştir. Bu birinci kısım olayların fazlaca olmadığı, yalnızca Bayram Saatçi'yi tanıtmaya yarar enstrümanların kullanıldığı bölümdür. Aynı zamanda çarşı esnafından da çalışkanlığı takdir edilmektedir. (6-39. cümle). 40-45. cümlelerde Bayram Saatçi'nin hayata karşı temel motivasyonu ortaya konmuştur. Bu metinden bağımsız, olay akışının dışında, okurun karakteri daha iyi anlaması için metne yerleştirilmiş bir kısımdır.

47-138. cümleler arasında hikâyenin gelişme ve düğüm olarak görülebilecek kısmı görülmektedir. Çarşı esnafının her fırsatta Bayram Saatçi'yi lafa tutması, ona onun hoşuna gitmeyecek imalı sözlerle hücum edilmesi metinde gerilim unsurunu başlatmıştır. Ancak mevcut gerilim 92. cümlede belediye görevlisinin çarşı esnafının yönlendirmesiyle Bayram Saatçi'nin dükkanını denetlemesiyle çatışma hâlini alır. Ardından da çarşıdakilerin Bayram Usta'nın dükkanında kaçak saatlerinin satıldığı iftirasıyla üç polis tarafından dükkanının basılması çatışmanın zirvesini oluşturur. Bayram Saatçi işini doğru yaptığı için

bu çatışmadan galip çıkar. Yine de bu durumdan tiksitmeye başlayan Bayram Saatçi dükkanını kapatma ve kasabadan ayrılma kararı alır. Nitekim 138. cümleden sonra Bayram Saatçi'nin göç etme kararı metnin sonuç bölümünü oluşturmaktadır.

2.2.5. Kişiler

İncelenen hikâyenin kişiler kadrosu oldukça az kişiden oluşmaktadır. Öncelikle hikâyede adı olan üç karakter vardır. Bunların başında Bayram Saatçi gelir. Çünkü Bayram Saatçi bu hikâyenin temel odak noktasıdır. Buna ilave olarak Açıf Bey ve Arif Saatçi karakterlerinin de adı geçmesine rağmen bu karakterlerin kurgu içerisinde herhangi bir rolü olmayıp sadece Bayram Saatçi'nin saygıdeğer biri olduğunu göstermek üzere ismen kurguya dahil olmuşlardır. Kalan bütün karakterler Bayram Usta'nın ya yanındaki ya da karşısındaki kişiler olup tamamının işlevi Bayram Saatçi'nin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Bayram Saatçi çalışkanlığıyla kardeşlerini ve oğullarını selamete çıkarmıştır. Onlara dükkanında iş vermiştir. Bunların yanı sıra dükkânda iki çirak karakter vardır ki onlar ustalarını çok sevmekte ve onu çarşıdakilere karşı savunmak istemektedirler. Ayrıca hikâyenin çatışma unsurunu teşkil eden çarşıdakiler ise önce onun çalışkanlığını takdir eden, sonra iftira atan ve nihayetinde suç isnat etmeye kadar işi götüren kişiler olarak hikâyede yer bulmuşlardır.

2.2.6. Karşılaştırmalar

Hikâyede karşılaştırma unsuru yoğun biçimde görülmemektedir. Yalnız iki bölümde karşılaştırma unsuruna yer verilmiştir. Bunların ilki iki esnafın aralarındaki konuşmada, 17. cümlede Bayram Usta'nın kendilerine nazaran daha çalışkan olduğunu vurgulamaktadır. Başka bir deyişle Bayram Saatçi, konuşan karakter gibi boş oturmamakta, işten başını kaldırmamaktadır. Ancak bu özellik konuşan kişide görülmemektedir.

İkinci dikkat çekici karşılaştırma da daha önce işaret edilen 40. cümlede görülen Bayram Saatçi'nin çocukluk döneminde zenginlerin kendine göre daha üstün kişiler olduğunu düşünmesidir.

2.2.7. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâyede görülen anlatıcı 3. tekil kişili olup sıfır odaklayım bakış açısına sahiptir. Anlatıcı hikâyenin karakterlerinden biri değildir, kurguyu dışardan takip eder. Ancak sıfır odaklayım aracılığıyla karakterlerin tamamının arasındaki konuşmaları, onların birbirlerine karşı duygu ve düşüncelerini de metne yansıtır.

2.2.8. Zaman ve Mekân

Metinde zaman konusu, zaman ve görünüm başlığında da belirtildiği gibi belirsizlik taşımaktadır. Metinde zaman anlam yüküne sahip ancak ertesi gün, pazar gibi zaman ibareleri bulunmaktadır.

Ancak mekân konusunda kısmen bir belirlilik vardır. Hikâyenin geçtiği yer Ürtüli Çarşı'dır. Ürtüli Çarşı Priştine'de bulunan ünlü bir çarşıdır. Bayram Saatçi'nin dükkânı da, hasımlık eden diğer esnafların da dükkânları bu çarşıda yer almaktadır.

Sonuç

Edebî metinler, yazar ve şairlerinin kaleme aldığı ifadeleri yüzey yapı ve derin yapı dahilinde okura aktaran metinlerdir. Fakirlikten zenginliğe, çalışarak kendisini sosyal anlamda adeta yoktan var eden Bayram Saatçi'nin geçirdiği evreler olarak görülebilecek Bayram Saatçi adlı hikâyeye dil olgusunun bir yazıyı metin hâline getiren ölçüt ve kurallar ışığında ele alan metindilbilim aracılığıyla bağdaşıklık ve bağlaşıklık yönünden analiz edilmiştir.

Çalışmak, esnaf, Bayram Saatçi, çarşı, saat gibi anahtar kelimeler çevresinde şekillenmiş olan hikâyede eş ve yakın anlamlı kelimelerin tekrarı ve eşdizimlenmesi yoluyla sözcüksel bağlaşıklık sağlanmıştır. Aynı şekilde, artgönderimlerinin sıkça yapılması; özne, dolaylı tümleç, yüklem gibi cümle öğeleri, tamlayan gibi iyelik ilişkilerinin öğeleri zaman zaman tasarruf edilerek sözcükler arası bağlaşıklık dilbilgisel yönden de sağlanmıştır. Bu açıdan hikâyenin sözcüksel ve dilbilgisel anlamda bağlaşıklık ve tutarlı olduğunu söylemek mümkündür.

Okura kısmen “öğüt verme” ve “ibret olma” işlevi taşıyan hikâyeye, sade ve Kosova ağız özelliklerini de içeren cümlelerle yapılandırılmıştır. Bunun yanı sıra Bayram Saatçi'nin geçirdiği dönüşümler, çalışkanlık üzerine kararlılığı ve çarşıdakilerin hasetliği karşısındaki hayal kırıklığı metinde temel bir izlek olarak görülmüştür.

Kaynakça

- Ayata Şenöz, C. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual.
- Aydın, İ.; Torusdağ, G. (2013). Lamartine'in Göl 'Le Lac' Şiirine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım. *Turkish Studies*, 8(10), 105-114.
- Beaugrande, R.; Dressler, W. (1981). *Introduction to Text Linguistics*. London-New York: Longman.
- Bölükbaş, F. (2010). Metindilbilimsel Çözümleme: Muzaffer İzgü'nün Yedi Uyurlar Öyküsü. *Folklor/Edebiyat*, 16(63), 99-116.

- Çinici, Ü. G.; Özbay, H. (2018). Ali Akbaş'ın "Gökte Ay Portakaldır" Masalı Üzerine Metin Dil Bilimsel Bir Çözümleme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 7(20), 483-504.
- Gökçe, B. (2014). Reşat Nuri Güntekin'in "Aşk Mektupları" Adlı Öyküsüne Metin Dilbilimsel Bir Yaklaşım. *Turkish Studies*, 9(3), 725-743.
- Güçlütürk, T. (2014). *Kosova'da Türk Edebi Yaraticılığı (1951-2001)*. Prizren: BAL-TAM.
- Günay, V. D. (2013). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Papatya.
- Güncel Türkçe Sözlük (2024, 3 Haziran). [Erişim adresi: sozluk.gov.tr.]
- Gürgün, H. (2016). Metindilbilimsel Yöntem İle Çözömlenen Sait Faik'in Dölger Balığı'nın Ölümü'nde İnsanın Doğaya Tahakkümü ve Ötekileştirilmesi. *Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 1841-1882
- İğci, A. (2010). Kosova Türkçesi Kaynaklarına Bir Bakış. *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, (12), 105-115.
- Kaya, G. (1986). *Yugoslavya Türk Halkı Yazınına Gerçekçi Bir Bakış*. Priştine: Tan.
- Kolcu, A. İ. (1997). Süreyya Yusuf. *Türkiye Dışında Türk Edebiyatları Antolojisi* içinde, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Kolcu, A. İ. (2012). *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı*. Rize: Salkımsöğüt.
- Krasniç, D. (2006). *Çevren Dergisinin Balkan Türkleri Edebiyatındaki Yeri ve Bu Dergideki Edebî Faaliyetler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Oralış, M.; Özil, Ş. (1992). Metindilbilimsel Yaklaşımla Yazınsal Bir Metni Çözümleme Denemesi. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, (3), 37-51.
- Özdemir, E. (1983). *Okuma Sanatı*. İstanbul: Varlık.
- Torusdağ, G.; İşimtekin, S. (2016). Furuğ Ferruhzâd'ın "Kâbus" Öyküsü Üzerine Metindilbilimsel Bir Çözümleme. *DTCF Dergisi*, 56(2), 160-199.

Metin: Bayram Saatçi

1) Babasından bir şey kalmamıştı Bayram Saatçi'ye. 2) Kendisi didinmiş, çalışmış, saatçi olmuştu. 3) Ürtüli Çarşı'da bir dükkan edininceye dek neler başından geçmemişti onun. 4) Hele çıraklık dönemi... 5) Hiçbir zaman kendi başına bir dükkan sahibi olacağına inanası tutmuyordu. 6) Oysa şimdi ona Bayram Ağa diyorlardı çarşıda.

7) - Bayram Ağa, bu akşam arkadaşım sünnet oliy; babam selam süyledi, akşamlığa celesin.

8) - Bayram Ağa, Açıf Beg oglunu evlendiriy, seni da bu akşam düğüne davet edey.

9) Bayram Saatçi'yi kasabada herkes tanır, her yere de böyle çağırırlardı. 10) Fakat o mevlitlerden başka bir yere gitmezdi.

11) - İnsanlar bu dünyaya eğlenmek için değil, çalışıp yaratmak için gelmiştir, diye sık sık derdi Bayram Saatçi konuşma arasında. 12) Vakitlerini boşa harcayanlardan ne denli tiksindiğini belirtmek için yüzünü buruşturmakla yanında çalışan oğullarını uyarmaya çalışırdı. 13) Bu kanısına da kesinlikle inanmıştı, çünkü ancak çalışma sayesinde kasabanın esnafına karışmış, kardeşlerini de selamete çıkarmıştı. 14) Kendini büsbütün çalışmaya verdiği için, yavaş yavaş esnaf ortamından ayrılmış, her şeyden çok para ve mal sahibi olma hevesine kapılmıştı.

15) - Duydun mi Çerim Ağa. Bayram Saatçi Yusuf Beg'in Çingene Bağlıgi üstündeçi tarlasını satın almış.

16a) - Alır ya... Deyeni demiş: 16b "Çalış kulum ben vereyima". 17) O da oğullarıyla birlikte çalışıy. 18) Bizim cibi boşuna oturmay. işten başını kaldırmay. 19) Sahatçi o... 20a) Şimdi herçesde sahat var: 20b) kabalalida da, 20c) çüylide da... 21) Elleri altın çesey... 22) Niçin almasın...

23) - Ama sen da... 24) Bare yaşamasını bilsa... 25) Tamahçarın biri... 26) Evinde bir şeyi yok, burada kalkmış elalemin tarlasını, bahçesini satan aliy. 27) Cürümlük işte, n'olacak...

28) - Sakın, deme üyle. 29) Adamın hiç de cürümlüğü yok. 30) Tamahçar... belci, ama cürümlüğü yoktur. 31) Olsa da yeri vardır. 32) Çul fukara içen kasabanın zencini oldi. 33) Neler başından ceçti, çimseye sırrını vermedi. 34) Şimdi cürümlüğü varimiş... 35) Olsun... 36) Hiç çimseye müftaç olmadan hem çendisini, hem kardaşlarını yetiştirdi.

37) Gerçekten de Bayram Ağa ailesi çevresine kapanmış, bütün çalışma ömrünü kardeşleri ile oğullarına bağışlamıştı. 38) Bunu da hep bilerek yapıyordu, çünkü varlanmasının anlamını bunda bulmuştu. 39) Dolayında bulunanlara emek verme isteği onun içinde bir güvenlik duygusu yaratıyor, iyi kazanç sağlayan işine daha fazla sarılmasına iteleyen bir neden oluyordu. 40) Bu yüzden durmadan çalışıyor, tuttuğu yoldan da sapmak istemiyordu.

41) Yoksulluk ve aşağılanma içinde geçen çocukluğunda kasabanın zenginlerine gıpta eder, onları kendinden üstün bir yaratık sayardı. 42) Şimdi de onların bahçelerini, tarlalarını satın almaktan özel bir haz duyuyor, ömrünün tek amacını gerçekleştirmiş oluyordu. 43) Kasabada parmakla gösterilen zenginlerden olmuştu. 44) Gene de dükkanından ayrılmak istemez, kahve nedir, oturmamak nedir bilmezdi.

45) Kendisini salt çalışmaya verdiğiinden kimi gülünç haller de edinmişti.
46) Kendi kendisine konuşur, mırıldanır, homurdanır, tel gözlüğünü burnuna indirip, üzerinden dik dik bakarak cevaplarını kısadan keserdi.

47a) - Usta Bayram, işler nasıl, tıklarında mi? – 47b) diye çarşıdan kimsenin yarı alaylı sorusuna, hiç tetiğini bozmadan, bıyıkları altından gülümseyerek:

48) - Akmase damlay ustacığım, demeyi yeter buluyordu.

49) - Ne damlaması canım... 50) Oluktan cibi akay. 51) Arif Saatçi'nin da bütün müşterileri sendeymiş deylar.

52) - E ustacığım, Allah büyüktür... 53) Çalışmayana da çit demiş.

54) Bu "çit" sözcüğünü, karşısındakinin de gitmesini buyurur gibi, sesini yükselterek söylüyordu.

55) Bayram Saatçi'nin istediğini anlamamış görünerek dükkânına giriyor, birer iskemle üzerinde oturduktan sonra birer kahve de getirip kahvelerini yudum yudum içerek alay etmeye geçiyorlardı:

56) Vallahi Bayram Ağa, sen artık zencin oldun. 57a) Fukaralara bakmaysın, 57b) diye aralarından biri sözü alarak o "zengin" sözünü bastıra bastıra söylerken:

58) Olsun, olsun ama bu memleçette zencinlik yoktur. 59a) Ne zaman vergiciler celırlar, o zaman ne olduguni sorarım, 59b) diye ikincisi söze atlıyordu.

60) - Vallahi, üdesin da... 61) Kazanan verir. 62) Benim nemi alsın. 63) Bayram Ağa dey çi damlay, halbuçi onda oluktan akay. 64) Akay dil da yagay...

65) Bayram Saatçi'nin etrafında çalışan iki oğlu ile iki çırağı ara sıra başlarını kaldırıp kimi bu taşlamalı konuşan çarşı adamlarının alaylı yüzlerine, kimi de ustanın çatınmış yüzüne bakarak, ne denli öfkelenildiğini seziyorlardı.

66) Esnaf göreneklerine göre küçüklerin söze karışması yasak olmasaydı, ustalarını memnunlukla savunacaklardı.

67) Dağıldıkları zaman, aralarından biri yüreklenererek:

68a) - Niçin be usta bu belacılara dayanısın, 67b) diye ustasına acıyarak dediye de:

69a) - Sen süs orda... sana çimse bişey sormadı, 68b) cevabını aldı.

70) Ertesi gün Bayram Saatçi dükkâna daha kızgın gelmişti. 71) Fakat çarşı usullerine göre bugün rahat bırakılacağına inanarak birdenbire biriken işlerine sarılmıştı. 72) Oysa biraz geçmeden gene dükkânı önünde bir başıboşlar grubu beliriverdi. 73) Bu sefer içeri girmeden söz atmaya başladılar:

74) - Bak... 75) Cürdün mi? 76) Bunda ne cürıysın beş çışı işley... 77) Ya ne cürmeysin. 78) Çim bilir kaç çışidir. 79) Buna düşan demezler. 80) Fabrikadır bu, fabrika...

81) - Vallahi büylesini bu hüçümette cürmedim. 82) Bu kapitalist memleçetlerine mahsus. 83) Bare vergisini veriy mi nasıl lâzım?...

84) Usta Bayram başını kaldırmadan işine devam ediyordu, içinin sinirden titremesine rağmen, aldırılmazlıktan gelmeye çalışıyordu. 85) Aynı zamanda da çarşıdaki esnafın neden ona karşı böyle davrandığının sebebini arıyordu. 86) Bütün bu çirkin oyunların başında kimlerin olduğunu tahmin ediyor, fakat gidip söylemeyi aklına bile getiremiyordu. 87) Oyunun sonuna kadar hiç tetiğini bozmadan dayanmaya karar vermişti.

88) Bayram Saatçi'nin kulağına ilişen sözlerin zehri günden güne artıyordu. 89) Bunlar o an çok acı geliyor, için zehirliyordu, fakat gene de parlayıp bir kavga çıkarmamak için kendini tutup idare etmeye çalışıyordu. 90) Fakat onun bu onurlu davranışı, çarşıdakilerini iyice sinirlendirmeye başlamıştı, yaptıkları türlü oyunların başarıya ulaşamadığım görünce, daha kötülerini de kurmaya koyulmuşlardı. 91) Akıllarına, bir belediye memurunu, vergi memuru olarak dükkânına göndermek düşüverdi. 92) Düşündükleri gibi yaptılar da.

93) Resmi elbiseler içinde, çantası koltuğunda, kalemi elinde. 94) Bayram Saatçi'nin dükkanına giriverdi memur birdenbire. 95) Usta Bayram önce şaşırdı, ama çabucak toparlanarak kendine geldi.

96a) - Sizde dört kişi çalışıyormuş, 96b) dedi memur ve defterini çıkarıp bir şeyler yazmaya başladı.

97) - Hayır bende on- çışı çalışır.

98) - Nasıl on kişi?! 99) Burada dört kişi görüyorum.

100) - Uyle, ama sen ne cürmeysin da altı çışı var.

101) - Ona göre vergin de daha büyük olacak.

102) - Tabii olacak. 103) Herçese çendi hissesini vermek lâzım. 104) Biz yaşay, hüçümet de yaşasın...

105a) Memur, üzerine aldığı korkutma görevini başaramayacağını anlayınca:

105b) - Öyle ise ben de bu durumu yetkili makama bildireyim, demekle yetinerek dükkândan çıkıp gitti.

106) Usta Bayram yeniden büyüteci gözüne taktıysa da, artık elinden iş gelmiyordu. 107) Bir şeyler yapıyor gibi görünerek düşünceye dalmıştı. 108) Bu alçaklar başıma kim bilir daha neler getireceklerdi. 109) Hem nedendir bunların böyle yaptıkları? 110) Kimseye bir kötülük yaptığı yoktu. 111) Zamanında çarşıdaki saygısı da büyüktü. 112) Neden birdenbire ona karşı böyle davranmaya başladılar? 113) Bu durum onu iyice kırmış, işinden de soğutmuştu, fakat gene de dışarıya karşı bir şey yokmuş gibi davranmaya çalışıyordu. 114) Bu gelen memurun onlar tarafından gönderildiğini çabucak sezmiş, fakat sezdiğini belirtmek istememişti.

115) Belediye memurunu gönderenler Bayram Saatçi'nin nasıl davrandığını anlayınca küplere bindiler. 116) İlle de bu adamdan öçlerini alacaklardı. 117) Yapabilecekleri bir şey de kalmamıştı artık, önceden ona karşı duydukları saygı nedense kıskançlığa dönüşmüştü. 118) Bu kıskançlık yavaş yavaş öç alma tutkusuna dönüşüyordu. 119) Bu tutku yaptıkları her yeni şeyin başarısızlığıyla daha da artıyor, onları, ellerinden geleni yapmaya hazırlıyordu. 120) Hele onun dükkânının iyi çalışması, aralarından kimilerini çıldırtacaktı.

121) - Sülman, cüriy misin. 122) Bayram'ın çocukları sık sık Zagreb'e cideylar, ordan sahat cetiriylar, burda da cizli sataylar. 123) Buna ne dersin?

124) Çok önemli bir şey hatırına düşmüş gibi gözlerini süzerek kıs kıs gülmeye başladı biri.

125a) Karşısındaki de bu gülmeye katılarak:

125b) - Anladım, anladım ne demek isteysin, diye neden sonra bıyıklarını bükerek yanıtladı.

126) İki gün sonra da üç polis Bayram Saatçi'nin dükkânını bastı. 127) Her köşeyi karma karış ettikten sonra, içeride bulunan hepsinin ceplerini üstlerini iyice yokladılar. 128) Bir şey bulamayınca da özür dileyip gittiler. 129) Onların gitmesiyle Bayram Saatçi'nin de dükkânı kapaması bir oldu. 130) Bir daha da artık açmadı. 131) Dayancı tükenmişti. 132) Çarşının ona karşı yaptığı bu hakaret, tüm esnaf usullerinin dışındaydı. 133) Bu denli düşmanca davranacaklarını hiçbir zaman aklına getirmiş değildi. 134) Birdenbire ayakları altında boşluk gibi bir şey duyuvermişti. 135) İşine karşı bir tiksindir belirdi içinde. 136) Ne kadar yaşlandığını da henüz anlamıştı sanki. 137) Çarşıya bir türlü çıkmak istemiyordu. 138) İçindeki acı ateşi zamanla sönecek yerde, günden güne artıyordu sanki.

139a) Günün birinde, "139b) Bayram Saatçi göç ediyormuş kasabadan" dendi. 140) Yıldırım hızıyla yayılan bu haber, günün konusu olmuştu her evde.

141) Pazar günü de, bütün kasaba çıkmıştı Bayram Saatçi'yi uğurlamaya....